

16.10.2023

Група №23

Урок №5

Тема уроку: Складні випадки написання географічних назв. Читання тексту мовчки

Мета уроку: (формувати компетентності): предметні: дотримання орфографічних норм і правил українського правопису; поглиблення знання про складні випадки написання географічних назв, зокрема іншомовного походження; ключові: розвинути орфографічні навички правопису географічних назв, виявляти і пояснювати порушення орфографічних норм, застосовувати знання на практиці; розвивати асоціативну пам'ять, світоглядні уявлення, збагачувати словниковий запас учнів, уміння критично мислити, вчитися та виправляти помилки у власних висловлюваннях, бути уважним; загальнокультурні: культивувати пам'ять про героїчні сторінки історії України; виховувати національну самосвідомість, почуття патріотизму, повагу до минулого свого народу, прищеплювати бажання досконало володіти українською мовою; важливість дотримання орфографічної норми для сучасного компетентного мовця.

Матеріали до уроку

1. **Опрацюйте ст. 138 - 139 у базовому підручнику :** *Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. освіти / Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2018. – 208 с.*
2. **Законспектуйте матеріал до уроку в робочому зошиті (ОСНОВНЕ):**

Українські географічні назви

1. Українські географічні назви треба передавати відповідно до вимови за нормами українського правопису.

Наприклад: *Ямпіль, Кривий Ріг, Київ, Ковель*

2. **ПОЛЬ і ПІЛЬ.** У назвах міст треба розрізняти *-поль* (грецьке – *polis* «місто»)

Наприклад: *Мелітополь, Маріуполь, Сімферополь*

-піль (з українського «поле»)

Наприклад: *Бориспіль, Тернопіль*

Слов'янські географічні назви

1. Коли у російській мові у географічній назві пишеться **Е**, то в українській мові на його місці пишемо **І**

Наприклад: (рос.) *Арбатская СтрЕлка* = (укр.) *Арбатська СтрІлка*;

(рос.) *БЕловежская Пуща* = (укр.) *БІловежка Пуща*

2. У географічних назвах, утворених від загальних назв та імен, спільних за походженням для української та російської мов, зазвичай пишеться **И** в суфіксах **-ин, -инськ**
Наприклад: *Карпинськ, Гусине Озеро*
3. У географічних назвах, утворених від людських імен, пишемо **І**, як і в українській мові
Наприклад: *Леонід – Леонідово*
4. **Апостроф** пишеться в географічних назвах після **Б, П, В, М, Ф, Г, К, Х, Р,** а також **після префіксів**, що закінчуються на приголосний перед **Я, Ю, Є, Ї**. Проте, коли **я, ю** лише пом'якшують попередній приголосний, то апостроф перед ними не пишеться
Наприклад: *В'язники, Ак'яр АЛЕ: Вязьма, Рязань*
5. **Знак м'якшення** пишеться в географічних назвах після м'яких приголосних **д, т, з, с, ц, л, м**. Але, коли **я, ю** лише пом'якшують попередній приголосний, то перед ними **ь** не пишеться
Наприклад: *Пхеньян, Усольє АЛЕ!!! Аляска, Тюмень*

Іншомовні (неслов'янські) географічні назви

1. Іншомовні географічні назви зберігають подвоєння приголосних
Наприклад: *Голландія, Апенніни, Марокко*
2. Залежно від позиції та вимови в українській мові латинські літери **I, Y** передають літерами **І, Ї, И**
 - Літеру **Ї** пишемо після голосного
Наприклад: *Ізраїль, Каїр, Заїр*
 - Літеру **И** пишемо:
 - У назвах на **ИДА, ИКА**
Наприклад: *Антарктида, Флорида*
 - Після **Ж, Ч, Ш, Щ, Ц** перед приголосним
Наприклад: *Вірджинія, Чикаго, Сан-Франциско*
 - У буквосполученні **-РИ-** перед приголосним (**крім Й**)
Наприклад: *Крит, Мавританія, Рим*
 - Після **Д, Т** і в деяких випадках згідно з традиційною вимовою (**їх треба запам'ятати**)
Наприклад: *Аддис-Абеба, Аргентина, Бразилія, Ватикан, Єгипет, Єрусалим, Китай, Кордильєри, Пакистан, Палестина, Сардинія, Сирія, Сицилія, Скандинавія, Тибет.*

➤ Літеру **І** пишуть:

- Після приголосного перед голосним та **Я, Ю, Є, Й**
Наприклад: *Оссіан, Австрія, Австрія*
- Після приголосних, крім **Ж, Ч, Ш, Щ, Ц**, а також у кінці слова
Наприклад: *Лісабон, Міссісіпі, Сочі, Нагасаки, Ніл, Сідней, Севілья*

Правопис складних і складених географічних назв

<u>Правила</u>	Приклади
<u>Окремо пишуться географічні назви:</u>	
які складаються з прикметника та іменника:	<i>Давидів Брід, Запорізька Січ, Західна Європа</i>
географічні назви й родові поняття про них	<i>Кавказький хребет, Кандалакська губа</i>
Які складаються з іменника та порядкового числівника. Числівник може стояти як перед іменником, так і після нього	<i>Красне Друге, Перше Садове</i>
Утворені сполученням імені та прізвища або імені й по батькові	<i>станція Єрофей Павлович, АЛЕ!!! місто Івано-Франківськ, село Михайло-Коцюбинське (оскільки маємо сполучний голосний О та зміну родового закінчення прізвища)</i>
<u>Разом пишуться географічні назви:</u>	
Які складаються з поєднання іменника, прикметника або числівника з іменником за допомогою сполучного звука	<i>Верхньодніпровськ, Гостролуччя, Південноукраїнський канал, Східноєвропейська рівнина, Семигори АЛЕ!!! Австро-Угорщина, Азово-Чорномор'я</i>
з першою дієслівною частиною у формі наказового способу та похідні від них прикметники	<i>Вернигородок, Гуляйполе; вернигородоцький, гуляйпільський</i>

<p>з другою частиною <i>-град, -город, -піль, -поль; -абад, -акан, -бург, -ленд, -нілс, -таун, -шир, -штадт</i></p>	<p><i>Белград, Китайгород, Новгород, Княжпіль, Адріанополь, Ашгабат, Бранденбург, Кемберленд, Даугавпілс, Кейптаун, Йоркшир, Рудольфштадт; волгоградський, новгородський</i></p>
<p><u>З дефісом пишуться географічні назви</u></p>	
<p>поєднання двох іменників або прикметника з іменником без сполучуваного голосного</p>	<p><i>Баня-Лука, Гвінея-Бісау, Віта-Поштова, Пуца-Водиця</i> АЛЕ!!! <i>Індокитай</i> та под.</p>
<p>поєднання двох імен або імені та прізвища (чи прізвиська)</p>	<p><i>Андрієво-Іванівка, Дмитро-Варварівка, Івано-Франківськ</i> АЛЕ!!! <i>Петропавлівка</i></p>
<p>Поєднання іншомовних компонентів – повнозначних слів</p>	<p><i>Буенос-Айрес, Алма-Ата, Думбартон-Окс, Іссик-Куль, Кзил-Орда, Нар'ян-Мар, Ріо-Негро, Улан-Уде,>Addис-Абеба, Чати-Даг</i> АЛЕ!!! <i>Алатау, Амудар'я, Махачкала, Сирдар'я</i></p>
<p>з першими складниками <i>соль-, спас-, усть-</i> та іншомовними <i>вест-, іст-, нью-, сан-, Санкт-, Санкт-, санта-, сен-, сент-</i> і под., а також із кінцевими назвотворчими частинами <i>-ривер, -сіті, -сквер, -стрит, -фіорд</i></p>	<p><i>Соль-Ілецьк, Спас-Клепики, Усть-Каменогорськ; Вест-Індія, Іст-Лондон, Сан-Сальвадор, Санкт-Галлен, Санта-Клара, Сен-Готард, Фолл-Ривер, Атлантик-Сіті, Сахо-сквер, Бонна-фіор</i></p>
<p>з іменників, які поєднуються українськими або іншомовними прийменниками, сполучниками чи мають при собі частку, артикль</p>	<p><i>Новосілки-на-Дніпрі, Булонь-сюр-Мер, Бург-ель-Араб, Ла-Плата, Па-де-Кале, Лас-Вегас, Ла-Мнш, Ріо-де-Жанейро</i></p>

ЗАУВАЖИМО!!!

1. Географічні назви, що складаються з двох іменників або іменника та присвійного прикметника, треба відмінювати лише в другій частині

Наприклад: *Аддис-Абеба* – у *Аддис-Абебі*, *Орехово-Зуєво* – у *Орехово-Зуєві*

АЛЕ!!! *Конча Заспа* – у *Кончі Засні*, *Пуца-Водиця* – у *Пуці Водиці*

2. Географічні назви, що відповідають конструкції «місто на якомусь місці», відмінюються лише в першій частині

Наприклад: Франкфурт-на-Майні – у Франкфурті-на-Майні, Новосілки-на-Дніпрі – у Новосілках-на-Дніпрі

3. Географічні назви, що складаються з прикметника й іменника чи навпаки, відмінюються в обох частинах

Наприклад: Гола Пристань – Голої Пристані, Кривий Ріг – Кривого Рогу

4. Не відмінюються географічні назви, які закінчуються на **Е, Є, І, Ї, О, У, Ю**

Наприклад: Порт-Луї, Делі, Глазго, Туансе, Кюсю

Виконання практичних завдань

Вправа 1

Уставте потрібні літери (*и, і, ї, е, є*).

Соч.., Ч..л.., Р..чмонд, Єр..хон, С..ц..л..я, Аркт..ка, С..мфероп..ль, С..рія, Т..бет, Австр..я, Гр..нвіч, Чуваш..я, Кр..т, К..пр, Т..бет, Амер..ка, Флор..да, Р..о-де-Жанейро, Г..мала.., Ізма..л, Корс..ка, Пак..стан, Кр..т, Єг..пет, Мадр..д, С..нгапур, В..флеєм, Р..м, Балт..ка, Ват..кан, В..зант..я, Кембр..дж.

Вправа 2

Подані географічні назви напишіть відповідно до правил правопису, поділіть їх на групи: географічні назви, які пишуться а) разом; б) через дефіс; в) окремо.

Верхньо/дніпровських, Кам'янець/Подільський, Новгород/Сіверський, Західний/Буг, Рава/Руська, Конча/Заспа, Улан/Уде, Вишній/Волочок, Давидів/Брід, Залісся/Перше, Біло/пілля, Старо/костянтинів, Дво/річчя, Баня/Лука, Харків/Товарний, Дмитро/Варварівка, Буенос/Айрес, Усть/Каменогорськ, Санкт/Петербург, Атлантик/Сіті, Глинськ/Загора, Азово/Чорномор'я, Мало/Ярославець, Ясно/городка, Широкий/Яр, Повализька/Бистриця, Копай/городок, Крути/бороди, Гуляй/поле, Великий/Устюг, Ла/Манш, Вест/Індія, Соль/Лецьк.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

tanita.yar2018@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.